

Jenna Korhikoski

ASIOILLA VIIALASSA

Yksityisten palveluyritysten kenttä Viialassa 1950-luvulla

TIIVISTELMÄ

Jenna Korkiakoski: Asioilla Viialassa. Yksityisten palveluyritysten kenttä Viialassa 1950-luvulla
Aineopintojen tutkielma
Tampereen yliopisto
Historian tutkinto-ohjelma
Marraskuu 2020

Akaan kaupunkiin nykyisin kuuluva Viiala oli toisen maailmansodan jälkeen itsenäinen maalaiskunta, jolle leimallista oli suuren osan viialalaisista työllistävä paikallinen teollisuus. Paikkakunnalla toimi kuitenkin myös paljon yksityisyrittäjiä, joiden tuotteille ja palveluille loi kysyntää niin työväki ansiotuloineen, kuin myös esimerkiksi monet kunnan sekä yksityisten toimeksiantajien rakennusprojektit. Vaikka Viiala sijaitsee Toijalan naapurissa, ja Tampereen ja Hämeenlinnan läheisyydessä, oli mm. jälleenrakennusajan liikenneyhteyksien ja saatavilla olevien kulkuneuvojen vuoksi usein helpointa käyttää oman kylän palveluja.

Tässä tutkielmassa tarkastellaan 1950-luvun Viialaa yksityisyrittäjien näkökulmasta. Tutkielman tavoitteena on kartoittaa yksityisten palveluyritysten toimialoja ja merkitystä Viialassa sotien jälkeisenä vuosikymmenenä, ja näin mahdollisesti herkistellä mielikuvitusta lähipalveluiden ja yrittäjyyden suhteen myös paikkakunnan tulevaisuutta silmällä pitäen. Päättökysymys on: Millainen oli yksityisten palveluyritysten kenttä Viialassa 1950-luvulla? Tutkimuskysymykseen kietoutuvat myös kysymykset Viialan työllisyystilanteesta, sivutoimisen yrittäjyyden merkityksestä, ja yrittäjien asemasta modernisaation edistäjinä, sekä paikallisyhteisön jäsenenä.

Tutkielman alkuperäisaineistona käytetään Viialan Sanomissa 1950-luvulla julkaistuja mainoksia ja ilmoituksia, aikaisempia paikallishistoriikkeja, sekä muistitietohaastattelua. Alkuperäisaineistoa analysoidaan sisällönanalyttisin menetelmin soveltamalla teemoittelua ja tyypittelyä sekä aineiston osiin että aineistokokonaisuuteen. Tutkimuskysymyksiin pyritään vastaamaan tulkitsemalla alkuperäisaineistoa muuhun lähdekirjallisuuteen nojautuen. Tutkielman rajoitteina on kuitenkin alkuperäisaineiston keskittyminen menestyneisiin yksityisyrittäjiin, sekä vertailevan tutkimusotteen puuttuminen tutkielmasta.

Aineiston perusteella Viiala vaikuttaisi 1950-luvulla olleen satunnaisista työttömyyskausista huolimatta varsin virkeä ja taloudellisesti aktiivinen paikkakunta. Vaikka pula väistyi vuosikymmenen aikana asteittain, oli ainakin osalla paikkakuntalaisista jo ostovoimaa niin, että kysyntää riitti välttämättömyyksien lisäksi myös mm. harrastusvälineille, kodin elektroniikalle ja kauneudenhoidolle. Voidaankin ajatella, että yksityisyrittäjät edistivät modernisaatiota ruohonjuuritasolla markkinoidessaan uutuuksia viialalaisiin koteihin. Yksityisyrittäjät tarjosivat myös työmahdollisuuksia erityisesti naisille sekä nuorisolle erilaisissa avustavissa tehtävissä. Toisaalta aineisto ja lähdemateriaali osoittavat, että modernisaatio ja kulutuskulttuuri eivät vielä tavoittaneet kaikkia, vaan monet kotitaloudet joutuivat turvautumaan erilaisiin sivutulojen lähteisiin riittävän elannon ansaitsemiseksi. Sivutuloja hankittiin usein juuri yrittäjämäisellä toiminnalla - omaa osaamista tai tuotteita myymällä. Kaiken kaikkiaan yrittäjyyden erilaiset sovellukset, sekä lähipalveluiden merkitys ovat tutkielmassa esiin nousseita teemoja, jotka ovat ajankohtaisia aiheita myös nykypäivänä ympäristö- ja ilmastotoimien, maaseudun elinvoimaisuuden, ja työllisyystavoitteiden näkökulmasta.

Avainsanat: yrittäjyys, Viiala, Akaa, modernisaatio, elinkeino, jälleenrakennus, 1950-luku

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

1	Johdanto	1
1.1	Tutkimuskysymys ja sen merkitys	1
1.2	Aineisto	2
1.3	Tutkimusasetelma ja menetelmät	5
2	Viiala 1950-luvulla	7
2.1	Viiala toisen maailmansodan jälkeen	7
2.2	Työ, työllisyys ja työttömyys	8
3	Asioilla Viialassa	11
3.1	Viialan yrityselämä, sen edellytykset ja modernisoituminen	11
3.2	Pulan väistyminen ja merkkejä kulutuskulttuurista	12
3.3	Yrittäjät yhteisössä	16
3.4	Yrittäminen mahdollisuutena ja mahdollistajana	18
4	Lopuksi	20
	Lähdeluettelo	24
	Liitteet	27

1 Johdanto

1.1 Tutkimuskysymys ja sen merkitys

Viiala on 1932 perustettu kunta Pirkanmaalla, joka vuonna 2007 tehdyssä kuntaliitoksessa muodosti Akaan kaupungin yhdessä Toijalan kanssa. Vuonna 2011 Akaaseen liitettiin myös Kylmäkoski. Viialalla on 1800-luvun jälkipuoliskolle ulottuva historia varsin vireänä teollisuuspaikkakuntana. Paikallisina maamerkkeinä tunnetut kolme tehtaanpiippua Viialassa kuuluvat vuonna 1873 perustetulle Akaan Höyrysaha Oy:lle, 1901 perustetulle Viialan viilatehtaalle, sekä 1921 perustetulle Viialan nahkatehtaalle. Kaikki nämä teollisuuslaitokset toimivat aikanaan merkittävinä alueellisina työllistäjinä - esimerkiksi vuonna 1950 teollisuus työllisti lähes 70 % viialalaisista.¹ Teollisuus on kuitenkin kaikessa merkittävytydessään vain yksi puoli Viialan taloudellisesta toimeliaisuudesta. Paikkakunnalla toimi toisen maailmansodan molemmin puolin myös osuuskauppoja, pankkikonttoreita, sekä vilkas yksityisyritysten kenttä.

Nykyisin edellä mainitut suuret tehtaat ovat loppuneet ja paikallinen liike-elämä on sekä muuttanut muotoaan että hiljentynyt. Viialaa on jopa kutsuttu epäimartelevasti ”Tampereen nukkumalähiöksi”.² Nykyisen Akaan osana ja Tampereen lähialueisiin kuuluvana paikkakuntana Viialassa voidaan kuitenkin nähdä potentiaalia muun muassa liikenneyhteyksien ja lähipalveluiden kehittämisen suhteen. Monet aikamme trendit ja tavoitteet, kuten ekologisuus, etätyön tekeminen, ja liikenteen päästöjen vähentäminen tukevat Viialan kaltaisten paikkakuntien mahdollisuuksia uuteen kasvuun ja vireyteen. Mielikuvitusta tulevaisuuden mahdollisuuksiin voidaan herätellä esimerkiksi menneisyyttä tutkimalla. Tästä ajatuksesta inspiroituneena tässä tutkielmassa tarkastellaan 1950-luvun Viialaa paikallisten palveluyritysten näkökulmasta. 1950-luku valikoitui tutkielman ajalliseksi rajaukseksi, sillä yhteiskunnan voi tuolloin katsoa olleen eräänlaisessa aktiivisessa siirtymävaiheessa vaikean sota-ajan ja pulan, ja toisaalta uuden elämän, rakentamisen, ja modernisaation välissä. Tämän menneisyyden poikkeuksellisen ajanjakson voi ajatella tarjoavan

¹ Suomen virallinen tilasto (SVT). Vuoden 1950 yleinen väestönlaskenta, s.42. Huomioitava, että vuoden 1950 elinkeino- ja ammattiasematilastossa kategorian nimi on ”teollisuus ja käsityö”. Tämä, sekä tilastointiajankohtana vallinnut epätarkkuus sekä elinkeinorekisterissä että elinkeinojen luokittelussa tilastointia varten aiheuttavat tilastoon tulkinnanvaraa.

² Kallionpää, K. Helsingin Sanomat 29.10.2004.

mielenkiintoisia ja rohkaiseviakin näkökulmia myös tulevaisuuteen suuntautuvaa kehittämistyötä ja ideointia silmällä pitäen. Päättökysymys on: Millainen oli Viialan yksityisten palveluyritysten kenttä 1950-luvulla? Tutkimuskysymykseen kietoutuvat myös kysymykset Viialan työllisyystilanteesta, sivutoimisen yrittäjyyden merkityksestä, ja yrittäjien asemasta modernisaation edistäjinä, sekä paikallisyhteisön jäseninä.

Viialan teollisuudesta on kirjoitettu jonkin verran, mutta yksittäisiä elinkeinonharjoittajia, ja menneisyyden Viialan yksityisyrittäjiä koskevaa systemaattista tutkimusta ei kuitenkaan vaikuttaisi olevan tehty, vaan paikallisia liikkeitä ja yrityksiä on huomioitu kirjallisissa lähteissä lähinnä satunnaisesti.³ Historiantutkimuksen näkökulmasta tässä vaikuttaisi siis olevan tutkimusaukko. Tässä tutkielmassa keskitytään tarkastelemaan yksityisiä palveluyrittäjiä, joilla tarkoitetaan yksityisyrittäjiä, jotka myyvät tuotteita tai palveluita suoraan yksityisille ihmisille. Sujuvuuden vuoksi yksityisistä palveluyrittäjistä käytetään tutkielmassa lyhyempää termiä yksityisyrittäjät. Yksityisomistuksessa olevat tehtaat ja tuotantolaitokset rajataan tässä tutkielmassa ulkopuolelle, vaikka rajanveto onkin ehkä osin häilyvää ja vaikeaa. Tutkielmassa sivutaan jonkin verran myös sivutoimista yrittäjyyttä tai elinkeinon harjoittamista, sillä erilaiset sivuelinkeinot olivat hyvin ominainen osa 1950-luvun elinkeinoelämää, erityisesti maalaiskunnissa. Sivuelinkeinot nousivat myös yhtenä teemana esiin tutkielman alkuperäisaineistosta. Muita tutkielmassa käsiteltäviä teemoja ovat työ ja työttömyys, modernisaatio ja elintason nousu, sekä yrittäjät yhteisön osana.

1.2 Aineisto

Tämän tutkielman alkuperäisaineisto muodostuu kolmesta eri aineistotyypistä: sanomalehtimainoksista, muistitietohaastattelusta ja paikallishistoriikkeista. Koska tutkielman aihe on hyvin kapea, ja alkuperäisaineistoa saatavilla verrattain vähän, oli tarkoituksenmukaista hyödyntää kaikkia edellä mainittuja aineistoja. Seuraavaksi kerrotaan tarkemmin eri aineistotyypeistä.⁴

Muistitieto on nykyisyydestä käsin tehtyä menneisyyden tulkintaa, ja sitä voivat tuottaa yksittäiset ihmiset ja ryhmät, maallikot ja ammattilaiset. Historiantutkimuksen kannalta

³ ks. esim. Alanen & Ahtokari 1972. Sata vuotta teollisuutta Viialassa.

⁴ Arkisto- tai rekisteritietojen olemassaolosta tai sijainnista ei ollut tiedusteltaessa varmaa tietoa.

oleellista muistitiedossa on täsmällisen, absoluuttisesti luotettavan tiedon sijaan tulkinnat ja niiden tarjoama laajempi perspektiivi menneisyyteen.⁵ Tätä tutkielmaa varten oli alun perin tarkoituksena kerätä muistitietoa 1950-luvun Viialan muistavilta henkilöiltä. Keväällä kriittisellä hetkellä puhjennut koronaepidemia pakotti kuitenkin luopumaan kasvatusten tapahtuvista haastatteluista, ja muistitietoa päädyttiin pyytämään kirjallisessa muodossa. Sosiaalisessa mediassa julkaistuun keruukutsuun vastasi kuitenkin ainoastaan kaksi henkilöä, joista toinen onneksi suostui sähköpostin välityksellä tapahtuvaan tarkempaan haastatteluun. Tämän haastattelun pohjana toimivat aiheeseen johdattelevat avoimet kysymykset, joiden lisäksi sähköpostihaastattelu eteni varsin vapaamuotoisesti lisäkysymyksiä esittäen, ja muistelua täydentäen.⁶ Tämä, vuonna 1950 syntyneen, Viialan Matomäessä lapsuutensa ja nuoruutensa viettäneen Irma Vehmoksen haastattelu toimii yhtenä tutkielman alkuperäislähteenä, ja vuoropuhelussa muun lähdeaineiston kanssa mahdollistaa osaltaan monipuolisemman tulkinnan muodostamisen jälleenrakennusajan Viialasta.

Toisena alkuperäislähteenä käytetään 1950-luvun Viialan Sanomia, tarkemmin sanoen lehdessä julkaistuja mainoksia ja ilmoituksia. Viialan Sanomat oli viikoittain ilmestyvä paikallinen uutis- ja ilmoituslehti, jota alettiin julkaista tammikuusta 1952. Monet paikalliset yksityisyrittäjät ilmoittelivat Viialan Sanomissa, ja näiden ilmoitusten perusteella pyritään muodostamaan kuvaa 1950-luvun Viialan yksityisyritysten kentästä ja sen ominaispiirteistä. Tätä tutkielmaa varten on käyty systemaattisesti läpi Viialan Sanomien vuosikerrat 1952, 1954, 1956 ja 1959. Vaikka kaikkia 1950-luvulla ilmestyneitä vuosikertoja ei ajallisista syistä voitu käydä läpi, valikoitiin lehden vuosikerrat siten, että ne kattaisivat mahdollisimman hyvin koko 1950-luvun. Lehdessä ilmoittaneet yritykset listattiin erikseen jokaisen ilmestyneen numeron osalta. Lehti-ilmoitusten perusteella tehtävät johtopäätökset ovat kuitenkin tulkintoja ja jäävät tarkkuudeltaan puutteellisiksi ensinnäkin siksi, että resurssisyistä Viialan Sanomista oli valikoitava tarkasteltavaksi vain muutama vuosikerta kaikkien 1950-luvulla julkaistujen lehtien sijaan. Toiseksi, merkittävän haasteen tuottaa mainosten epätäsmällisyys, mikä puolestaan johtuu osittain tutkijan ajallisesta etäisyydestä mainosten

⁵ Fingerroos, O.; Haanpää, R. 2006, s.26-29.

⁶ Haastattelussa esitetyt (ohjeelliset) avoimet kysymykset olivat seuraavat: Mitä palveluita muistat Viialassa olleen 1950-luvulla? Missä liike, tai yrittäjä toimi? (Esim. talo, katu, alue). Toimitko itse palveluyrittäjänä, tai työskentelitkö palveluyrityksessä? Kerro muistojasi ja kokemuksiasi. Mitä palveluita tai tuotteita käytit eniten? Missä tai kenellä itse tapasit asioida? Kerro asiakkuuteen tai asiointiin liittyvistä muistoistasi. Onko jokin liike, yrittäjä, tai työntekijä jäänyt erityisesti mieleesi? Miksi?

julkaisuaikaan. Joidenkin yritysten kohdalla mainos ei esimerkiksi kerro, minkä alan liike on kyseessä. Aikalaisille pelkkä nimi, kuten Kara Oy, on kertonut kaiken oleellisen, mutta historian opiskelijalle vuonna 2020 taas ei mitään. Joidenkin mainosten kohdalla taas yrityksen nimi on saattanut muuttua tai lyhentyä. Epäselväksi jää, onko esimerkiksi *Pyörä-Tarvike* yhtä kuin *Pyörätarvike ja korjaamo T. Kauranen*. Kolmantena haasteena on se, että kaikki yrittäjät eivät juuri mainostaneet Viialan Sanomissa, vaikka olisivat harjoittaneet kannattavaa ja elinvoimaista liiketoimintaa. Esimerkkinä tästä mainittakoon Viialan Heinäsuolla toiminut Arne Höllilän kauppaliike, joka vuonna 1959 täytti 30 vuotta.⁷ Aineistossani Höllilä mainostaa kuitenkin hyvin niukasti ja säästeliäästi, samoin, kuin Matomäessä toiminut Filatoffin ruokakauppa. Yksityiskohtaisen, täsmällisen tiedon tai listauksen tuottaminen on siis vaikeaa, mistä syystä tässä tutkielmassa ei pyritäkään esittämään aukotonta listausta, tai numeerista tietoa Viialan yrityskentästä.

Paikallishistoriikeista hyödynnetään tässä tutkielmassa etupäässä kahta teosta: Toini Vainion ja Kerttu Stenholmin *Viialan kunta 1932-1982* (1982) käsittelee lyhyesti mutta melko systemaattisesti kunnan itsenäisen historian aikaista kehitystä, ja Esko Korkeamäen *Vanhaa Viialaa* (2007) puolestaan kartoittaa paikkakunnan historiaa jääkaudelta saakka, keskittyen kuitenkin enimmäkseen 1800-1900-lukuihin. Korkeamäen teos täydentää hyvin Vainion ja Stenholmin aiempaa paikallishistoriikkaa. Kumpaakin teosta päädyttiin tarkastelemaan alkuperäis-, ja muistitietoaineistona niiden vapaamuotoisen ja muistelmallisen kirjoitusasun, sekä puutteellisten lähdeviitteiden vuoksi. Korkeamäen teos perustuu kirjallisuusluettelon ja saatesanojen perusteella pitkälti muistitietoon ja aiempiin paikallishistoriikkeihin, sekä kirjoittajan omaan vahvaan paikallishistorian tuntemukseen ja näkemykseen. Myös Vainion ja Stenholmin teoksen alkusanoissa sanotaan, että kirjassa on hyödynnetty paikallisten asukkaiden muistitietoa.⁸ Lähdeviitteiden puuttumisen vuoksi kirjoissa esitettyjen tietojen alkuperää on vaikea jäljittää. Tämä ominaisuus paikallishistoriikeissa ei tee niistä käyttökelvottomia, vaan pikemminkin tulkinnallisia. Tämän opinnäytetyön kontekstissa ratkaisu on käsitellä paikallishistoriikkeja ikään kuin koottuina tulkintoina - muistitietoa, ja muita lähteitä tekijänsä näkökulmasta yhdistelevinä teoksina.

Suomen Virallisen Tilaston yleinen väestölaskenta antaa tietoa Suomen elinkeinojen ja ammattiasemien jakaumista valtakunnallisella tasolla, lääneittäin, sekä paikkakuntaakohtaisesti.

⁷ Viialan Sanomat 10.12.1959

⁸ Vainio, T.; Stenholm, K. 1982. Viialan kunta 1932-1982, s.5.

Väestölaskenta on suoritettu kymmenen vuoden välein, joten elinkeinoelämään liittyviä lukuja voidaan tässä yhteydessä tarkastella vuosilta 1950 ja 1960. Tilastot edellä mainituilta vuosilta eivät kuitenkaan kerro vedenpitävää totuutta elinkeinoelämästä, sillä virhettä aiheuttavat muun muassa elinkeinon ilmoittaminen ylimalkaisesti, sivuelinkeinojen yleisyys ja suuri määrä, sekä heitot laskennan perustana käytettyjen rekisteritietojen ajantasaisuudessa. Lisäksi vuoden 1960 väestölaskennassa yritysten ja elinkeinojen luokittelussa päästy käyttämään yksityiskohtaisempia tietoja, kuin vuonna 1950, mikä haittaa suoraa vertailtavuutta.⁹ Sinänsä näiden edellä mainittujen tilastoinnin ongelmien voi kuitenkin itsessään katsoa kertovan jotain jälleenrakennusajan elinkeinoelämästä. Maa- ja metsätalousyrittäjillä saattoi toisinaan olla niin paljon sivuelinkeinoja, että ne yhteen laskettuna veivät enemmän aikaa, kuin varsinaiseksi pääelinkeinoksi ilmoitettu maa- ja metsätalous. Tämän tutkielman kontekstissa jälleenrakennusajan tilastotieto palvelee kuitenkin riittävän hyvin tarjotessaan suuntaa antavaa taustatietoa. Alkuperäisaineiston rinnalla kontekstoinnin ja tulkinnan tukena käytetään lisäksi tieteellisiä, ja historian alan julkaisuja, joista tärkeimmät ovat Pertti Haapalan toimittama *Suomen rakennehistoria* (2018), Antti Malisen ja Tuomo Tammisen *Jälleenrakentajien lapset* (2017), sekä Kirsi-Marja Hytösen ja Keijo Rantasen toimittama *Onnen aika?* (2013).

1.3 Tutkimusasetelma ja menetelmät

Viialan yksityiset palveluyrittäjät 1950-luvulla muodostavat sangen kapean tutkimusaiheen, jota voidaan historiantutkimukselle tyypilliseen tapaan lähestyä tapaustutkimuksena.¹⁰ Tapaustutkimus on rajattava hyvin ja perustellusti, ja tässä kandidaatintutkielmassa näkökulma päädyttiin rajaamaan tarkoituksella suppeaksi. Esimerkiksi vertailun näkökulma oli resurssisystä rajattava lähes kokoaan tutkielman ulkopuolelle. Vertailevan näkökulman niukkuus johtaa omassa tutkielmassani metodologiseen paikallisuuteen, eli Viialan tutkimiseen tiukasti Viialan kontekstissa. Metodologinen paikallisuus on johdettu metodologisen nationalismin käsitteestä, jolla historiantutkimuksessa tarkoitetaan tutkittavien ilmiöiden ym. tulkitsemista kansallisvaltion

⁹ Suomen virallinen tilasto: Vuoden 1950 yleinen väestölaskenta. VI Väestö elinkeinohaaran ja ammattiaseman mukaan, s. 10-13; Suomen virallinen tilasto: Vuoden 1960 yleinen väestölaskenta. III Ammatissa toimivan väestön elinkeino ja ammattiasema. s. 12.

¹⁰ Saarela-Kinnunen, S. & Eskola, J. 2007, s. 185-186.

kontekstista käsin.¹¹ Metodologisen paikallisuuden osalta tutkielma seuraa siis paikallishistoriikkien jalanjalkia. Epäilemättä viialalaiset käyttivät myös naapurikuntien ja muiden paikkakuntien palveluja, mutta Viialan ulkopuolisen elinkeinoelämän vaikutusten selvittäminen, tai ulkopaikkakuntalaisten asiakkaiden merkityksen arviointi viialalaisille yrittäjille olisi paisuttanut sekä aineiston että tutkielman sivumäärän liian suureksi.

Vertailevan näkökulman rajaaminen tämän tutkielman ulkopuolelle jättää avoimeksi myös kysymyksen siitä, miten tyypillinen tai erityinen Viialan yrityskehitys 1950-luvulla laajemmassa mittakaavassa oli.¹² Viialan palveluyrityskentän vertailu esimerkiksi nykyisen Akaan muihin jäsenkuntiin, tai toisiin voimakkaasti teollistuneisiin taajamiin olisi tuonut lisävalaistusta tutkimusaiheeseen. Muita paikkakuntia otetaan kuitenkin esiin vain lukuina, sillä tässä tutkielmassa yksityiskohtaisemman vertailun toteuttaminen ei ole mahdollista. Tämä on hyvä muistaa, sillä tutkielman väistämätön metodologinen paikallisuus saattaa tahattomasti antaa Viialasta romantisoidun kuvan poikkeuksellisena tapauksena. Toisaalta kapea-alaisen tapaustutkimuksen voidaan hyvin raportoituna katsoa tuottavan aineksia vertailevaan jatkotutkimukseen – näin vertailtavuus ja yleistettävyydet ovat sittenkin läsnä ikään kuin potentiaalisina elementteinä.¹³

Viialan palveluyrityskentän ominaispiirteitä tarkastellaan tässä tutkielmassa aineistolähtöisesti, edellä esitellyn alkuperäisaineiston perusteella. Eri aineistot muodostavatkin nähdäkseni kokonaisuuden, jota voidaan analysoida sekä erillisinä osina että kokonaisuutena, ja joka kertoo moniäänisesti tutkimuksen kohteesta. Aineistoa analysoidaan sisällönanalyysia soveltaen teemoittelemalla ja tyypittelemällä.¹⁴ Viialan Sanomien ilmoitusten tyypittely toimii ensin keinona muodostaa yleiskuva yrityskehityksestä, minkä jälkeen yksittäiset ilmoitukset antavat yksin ja kokonaisuutena mahdollisuuden yksityiskohtaisempaan tietoon ja tulkintoihin Viialan palveluyrityksistä. Aineistokokonaisuudesta taas seulotaan esiin teemoja, joiden voidaan katsoa kertovan jotain oleellista tutkimusaiheesta. Tässä tutkielmassa Irma Vehmas toimii sähköpostitse tapahtuneen haastattelun kautta kokemusten äänenä 1950-luvun Viialasta, ja hänen muistelunsa voidaan asettaa vuoropuheluun muun aineiston ja lähdemateriaalin kanssa kokonaisuutta valaisemaan. Aineistokokonaisuuden teemoittelu toimii näin tutkimustulosten esittelyn runkona. 1950-luvun Viialan yksityisistä palveluyrityksistä on myös muodostettu yrityskehitystä

¹¹ Baldwin, P. 2004, s. 1-4.

¹² vrt. Baldwin, P. 2004, s. 18.

¹³ Saarela-Kinnunen, M & Eskola, J. 2007, s.189.

¹⁴ Tuomi, J., & Sarajärvi, A. 2018.

havainnollistava taulukko Viialan Sanomien vuosikerroista 1952, 1954, 1956 ja 1959 tehdyn tulkinnan ja luokittelun perusteella (liite 1).

2 Viiala 1950-luvulla

2.1 Viiala toisen maailmansodan jälkeen

Viialan alue ei kokenut sodan aikana pommituksia, tai muuta hävitystä, ja tältä osin paikkakunnan infrastruktuuri oli sotien jälkeen pitkälti samanlainen kuin niitä ennenkin. Jälleenrakennusajan käsite sopii silti hyvin kuvaamaan Viialan tilannetta 1950-luvulla, sillä kaikenlainen rakennustoiminta oli tuolloin hyvin vilkasta. Vuoteen 1952 mennessä kunnan alueelle oli rakennettu yli 200 uutta omakotitaloa, ja jo vuonna 1950 oli vihitty käyttöön Viialan uusi, lahjoitusvaroin rakennettu kirkko.¹⁵ Vuosikymmenen kuluessa Viialaan rakennettiin myös muun muassa ravintolatoimintaa ja elokuvateatterin sisältänyt Yhteistalo, paloasema asuinrakennuksineen, sekä keskuskoulu.¹⁶ Rakennustoiminnalla oli kuitenkin myös kääntöpuolensa, sillä vanhoja rakennuksia purettiin pois uusien tieltä ja monet tuolloin tutut paikat ja näkymät kokivat suuria muutoksia. Uusia julkisia rakennuksia ja liiketiloja kohosi Viialaan, ja kylän yleisilmeen voikin ajatella alkaneen modernisoitua 1950-luvulla, jolloin Suomessa ylipäätään elintaso alkoi vähitellen nousta pulan ja säännöstelyn hellittäessä. Paikkakunnan väkiluku kasvoi vuosikymmenen aikana 4434 asukkaasta 5263 asukkaaseen, mistä voi päätellä Viialan näyttäytyneen monille potentiaalisena paikkakuntana työllistymisen, itsenäisen elämän, ja aloilleen asettumisenkin paikkakuntana.¹⁷ Toki houkuttelevuutta ja työmahdollisuuksia lienee lisännyt tuolloin, kuten nykyäänkin, myös Tampereen ja sen työpaikkojen läheisyys.

Viialan palvelut keskittyvät nykyisin hyvin pitkälti keskustaan, Keskuskadun varrelle. 1950-luvulla taloudellinen toimeliaisuus oli kuitenkin levittäytynyt paljon laajemmalti Viialan alueelle, ja Keskuskatu jatkui tärkeänä liikenneväylänä sekä Tampereentien että Varrasniementien suuntaan.¹⁸ Vaikka tutkimusaineisto kertoo nykyhetkestä katsottuna epätarkasti liikeyritysten

¹⁵ Vainio, T.; Stenholm, K. 1982, s. 10; Akaan Seurakunta

¹⁶ Viialan Sanomien 1952, 1954, 1956 ja 1959 uutisoinnin perusteella

¹⁷ Suomen virallinen tilasto (SVT). Vuoden 1950 yleinen väestönlaskenta. s. 36-37; 40-41; 44-45.; Suomen virallinen tilasto (SVT). Yleinen väestönlaskenta 1960: Väestön elinkeino ja ammattiasema. s. 42-47.

¹⁸ Korkeamäki, E. 2007, s. 95.

sijainneista, voidaan sanoa, että liikkeitä, kauppoja ja palveluita sijaitsi aina Varrasniemestä Alkkulaan ja Heinäsuolle. Tämä tarkoittaisi varovaisesti arvioiden noin kymmenen kilometrin matkaa Varrasniementieltä Tampereentielle ja edelleen Heinäsuolle. Elintarvikeliikkeitä oli eri puolilla Viialaa, jo aiemmin mainittujen Höllilän ja Filatovin liikkeiden lisäksi muun muassa Kalle Hakalan kauppa Alkkulassa, Arvo Loukon myymälä Haihunkoskella, sekä Pursiaisen liike, joka ilmeisesti sijaitsi keskustassa.¹⁹ Viialan huonekaluliike sijaitsee nykyisin entisen toimitilarakennuksensa vieressä uusissa tiloissa, ja sen vieressä keskuskadun varrella on niin ikään vanha rakennus, jossa 1950-luvulla toimi Lehdon leipomo.²⁰ Eri liikkeiden sijaintitietoja 1950-luvulla on aikakautta muistamattoman ihmisen pääosin varsin työlästä hahmottaa, ainakaan tarkasti. Paikkakunnalta on tavalla tai toisella hävinnyt paljon vanhaan Viialaan kuuluvia rakennuksia, joissa liikkeet ovat aikoinaan toimineet. Myös maisema on muuttunut – esimerkiksi tori on vaihtanut paikkaa ja liikennejärjestelyt junaradan molemmin puolin ovat muuttuneet. Mielenkiintoisimpia haasteita on kuitenkin se, että katujen nimet tulivat Viialassa pääosin käyttöön vasta 1970-luvulla.²¹ 1950-luvun mainoksissa yrittäjät mainitsevat liikkeensä sijainnin yleensä liiketalon nimen, tai jonkin maamerkin perusteella. Kun näitä maamerkkejä tai liiketaloja sittemmin on hävinnyt, tai niiden nimet ovat unohtuneet, voi yksittäisen liikkeen sijainnin päättely käydä varsin hankalaksi. Esimerkiksi Lelu- ja Urheilulaitan mainoksessa liikkeen kerrottiin sijaitsevan ”entisessä kauppias Loukon sekataavaramyymälän huoneistossa”, ja Viialan Leninki puolestaan sijaitsi ”Viialan Talouskaupan talossa Viilatehtaan tien risteyksessä”.²²

2.2 Työ, työllisyys ja työttömyys

Suomen työllisyystilannetta 1950-luvun aikana voisi kutsua ailahtelevaksi. Vuonna 1950 lähes puolet työssäkävystä väestöstä sai elantonsa maa- ja metsätaloudesta, ja rintamamiesten asuttaminen oli lisännyt pientilojen määrää.²³ Samaan aikaan raskasta teollisuutta tuettiin yhteiskunnan modernisaation ja viennin edistämiseksi. Teollisuuden työvoimatarve aiheutti jopa suoranaista työvoimapulaa, ja sotakorvausteollisuus nieli työvoimaa vielä 1950-luvun alussa

¹⁹ Irma Vehmas, muistitieto.

²⁰ Irma Vehmas, muistitieto.

²¹ Korkeamäki, E. 2007, s. 96.

²² Viialan Sanomat 1.11.1956 ja 26.7.1956.

²³ Malinen, A. & Tamminen, T. 2017, s. 300.; Haapala, P. & Peltola, J. 2018.

erityisesti metalli- ja konepajateollisuudessa.²⁴ Toisaalta sotakorvausten loppumisen aiheuttamaa ”kapasiteetin vapautumista” pelättiin aiheellisesti, ja työttömyys kasvoikin vuosikymmenen kuluessa jatkuvasti.²⁵ Miehiä pyrittiin työllistämään työttömyyskortistosta ns. lapiolinjalle, eli työttömyystyömaille eri puolille Suomea.²⁶ Myös Viialassa koettiin työttömyyskausia 1950-luvun alussa ja lopulla, ja työttömyystöinä esimerkiksi rakennettiin leikkikenttiä, ja suoritettiin katu- ja viemäritöitä. Kunnan alueella tehtävät rakennusurakat tarjosivat työtä sykäyksittäin, mutta urakoiden päätyttyä uutta ansaintamahdollisuutta ei aina tahtonut löytyä.²⁷ Maatiloilla saattoi olla työtä vain omalle väelle, ja metsätyöt, sekä puunjalostusteollisuus, olivat melko herkkiä kausittaiselle vaihtelulle, eivätkä aina toimineet ratkaisuna ansiotyön tarpeeseen. Erilaiset sivuelinkeinot olivatkin hyvin tyyppillinen tapa ansaita riittävä elanto itselle ja perheelle, mistä kerrotaan lisää myöhemmin tässä tutkielmassa.

Vuonna 1950 noin kaksi kolmasosaa Viialan asukkaista työskenteli teollisuuden palveluksessa. Lukua voitaneen pitää merkittävänä erityisesti maalaiskunnan mittakaavassa, sillä teollisuuden työllistävyys ei jää mahdottoman kauas Valkeakosken kauppalan vastaavasta luvusta, joka oli väestölaskennan aikaan maan korkein.²⁸ Viialassa 68,6 % kunnan koko väestöstä sai elantonsa teollisuuden ja käsityön alalla. Luku kylläkin käsittää sekä ammatissa toimivat että heidän perheenjäsenensä, mutta havainnollistaa joka tapauksessa teollisuuden työpaikkojen merkitystä viialalaisten, ja oletettavasti myös Viialan palveluyrityskentän keskuudessa.²⁹ Alla oleva taulukko puolestaan osoittaa työntekijän ja yksityisyrittäjän ammattiasemassa olleiden määrän kaikista ammatissa toimivista kullakin verrokkipaikkakunnalla vuosina 1950 ja 1960 tehtyjen yleisten väestölaskentojen mukaan. On syytä huomioida, että yksityisyrittäjäksi tilastossa lukeutuneita henkilöitä ei toimialojen puolesta voida varmuudella suoraan rinnastaa tässä tutkielmassa tarkasteltaviin yksityisiin palveluyrittäjiin. Tilastotieto toimii tässä kuitenkin riittävänä, suuntaa antavana taustatietona yrittäjyyden volyymin hahmottamiseksi.

²⁴ Hytönen, K. & Rantanen, K. 2013, s. 78.

²⁵ Viialan Sanomat 3.10.1952

²⁶ Hytönen, K. & Rantanen, K. 2013, s. 78; Nenonen, M. 2013. 99-101.

²⁷ Vainio, T.; Stenholm, K. 1982, s. 58.

²⁸ Suomen virallinen tilasto. Vuoden 1950 yleinen väestönlaskenta. s.14.

²⁹ Suomen virallinen tilasto. Vuoden 1950 yleinen väestönlaskenta. s.42-43.

Taulukko 1. Työntekijän ammattiasemassa, ja yksityisyrittäjinä työskentelevien osuus kaikista ammatissa toimivista vuonna 1950.

Paikkakunta	1950	1950	1960	1960
	työläisiä	yrittäjiä	työläisiä	yrittäjiä
Valkeakoski	72,5%	5,4%	66,3%	3,8%
Viiala	70,0%	10,2%	68,4%	8,2%
Lempäälä	56,0%	17,2%	60,7%	11,4%
Toijala	58,9%	13,6%	55,7%	9,6%
Urjala	34,0%	28,5%	32,8%	26,9%

Lähde: Suomen virallinen tilasto (SVT). Vuoden 1950 yleinen väestönlaskenta. s. 36-37; 40-41; 44-45.; Suomen virallinen tilasto (SVT). Yleinen väestönlaskenta 1960: Väestön elinkeino ja ammattiasema. s. 42-47.

Taulukko osoittaa, että Urjalaa lukuun ottamatta työväki edustaa yli puolta ammatissa toimivista jokaisella paikkakunnalla, kun taas yksityisyrittäjiä on keskimäärin noin kymmenesosa. Karkean taulukoinnin perusteella työntekijän asemassa olevien määrä ei näyttäisi olevan yhteydessä yrittäjien määrään, eli kärjistäen voisi päätellä, ettei palkansaajien määrä suoralta kädeltä tarkoita yrittäjyyden kannattavuutta tai houkuttelevuutta paikkakunnalla. Viialan ammatissa toimivasta väestöstä yksityisyrittäjän asemassa toimii väestönlaskentojen mukaan vain noin 8-10%, mikä on kenties hieman yllättävää, sillä vuonna 1950 kaikista yksityisyrittäjistä noin 90% toimi maalaiskunnissa, jollaiseksi Viialakin lukeutui.³⁰ Myös viialalaisten tapauksessa yrittäjien prosentuaalista osuutta olisi voinut kuvitella nostavan maatalouteen liittyvä yrittäjyys, erityisesti puunjalostusteollisuuden työntekijöiden keskuudessa, joille työn kausivaihtelu oli tuttua. Urjalan maalaiskunnan kohdalla yksityisyrittäjien määrä on huomattavasti suurempi, kenties juuri pienemmän teollisuuden työllistävyyden vuoksi. Yrittäjyyden todellinen volyyymi jää kuitenkin aiemmin mainituista syistä vuosien 1950 ja 1960 väestönlaskennoissa osin hämärän peittoon. On siis mahdollista, että yrittäjyyttä ja yrittäjämäistä toimintaa oli myös Viialassa enemmän, kuin mitä tilastotieto, tai tässä tutkielmassa käytetyt sanomalehtimainokset kykenevät kertomaan.

³⁰ Suomen virallinen tilasto (SVT). Vuoden 1950 yleinen väestönlaskenta. s.74-89.

3 Asioilla Viialassa

3.1 Viialan yrityselämä, sen edellytykset ja modernisoituminen

Vaikka pula ja kulutuksen säännöstely jatkuivat sotien jälkeisessä Suomessa reilusti 1950-luvun puolelle, perustettiin samaisella vuosikymmenellä esimerkiksi kauppoja varsin tiuhaan tahtiin, mikä lisäsi tuotteiden ja palveluiden saatavuutta myös maaseudulla.³¹ Myös palvelualat kasvoivat 1950-1960-luvulla merkittävästi.³² Viialan Sanomista paljastuu, että ainakaan Viialasta ei liikkeitä ja palveluita puuttunut. Paikkakunnalla toimi muun muassa käsityöläisiä, rakennusalan ja sähköalan ammattilaisia, partureita ja kampaajia, leipomoita, valokuvaajia, elokuvateatteri, sekä oma kirjapaino, jossa myös Viialan Sanomia painettiin. Vähintään puolet paikallislehdessä ilmoitelluista yksityisyrittäjistä 1950-luvun kuluessa oli sekatavara- tai erikoisliikkeitä (ks. liitetaulukko 1). Sotien jälkeen vähittäin kohentuneet liikenneyhteydet, ja Viialan sijainti rautatien varressa paransivat liikemahdollisuuksia niin paikkakunnalla, kuin sen ympärillä – myös muiden paikkakuntien, kuten Toijalan, Vesilahden, ja jopa eräät helsinkiläiset liikkeet mainostivat jonkin verran Viialan Sanomissa.³³

Sanomalehtimainosten karkean luokittelun perusteella voidaan havaita, että Viialan kokoisella paikkakunnalla oli kysyntää ja ansaintamahdollisuuksia monien alojen yrittäjille. Elintarvikkeiden ja rakennustarvikkeiden kaltaisten välttämättömien hyödykkeiden lisäksi paikallislehden mainoksista voidaan tulkita, että myös valmisvaatteet ja leningit, korut ja kellot, radiot ja muut sähkölaitteet löysivät ostajansa. Silmiinpistävää onkin ehkä juuri tekstiili- ja vaateliikkeiden, sekä urheilutarvikeliikkeiden kohtuullinen lukumäärä. Viialan yksityisyrittäjien kenttää tarkastelemalla paikkakunta vaikuttaisikin saaneen varsin napakasti kiinni 1950-luvun aikana alkaneesta elintason kohenemisestä.

Koska kauppojen, liikkeiden, palveluiden ja tuotteiden tarjonta oli runsasta, voidaan olettaa paikkakunnalla olleen ostovoimaa ja asiakkaita. Tämä tuntuisi toisaalta olevan hieman ristiriidassa, tai vähintäänkin yllättävää paitsi vuosikymmenellä vallinneeseen säännöstelyyn ja

³¹ Nevala-Nurmi, S. 2013, s.202-207.

³² Haapala, P. & Peltola, J. 2018.

³³ Tilastokeskus 20.2.2007

pulaan nähden myös siksi, että Suomi oli vielä tuolloin matalan palkkatason maa.³⁴ Työtä ei myöskään ollut kaikille säännöllisesti tarjolla, vaan työn kausiluonteisuus vaikeutti joidenkin kohdalla elannon ansaitsemista tavan takaa. Kaiken kaikkiaan sekä Viialan että lähipaikkakuntien teollisuus lienee kuitenkin tilannetta ratkaisevasti tasoittanut, ja hyvinvointia ja ostovoimaa lisännyt elementti. Jussi Koivuniemi kuvaa sotien jälkeisen ajan tehdaspaikkakuntia ”teollisiksi saarekkeiksi”, joissa yhteiskunnallinen murros on hyvinkin saattanut toteutua eri tahtiin ympäröivään yhteiskuntaan verraten.³⁵ Elinolojen koheneminen ja modernisaatio jakautuivatkin Suomessa epätasaisesti: siinä, missä Viialassa saatettiin teollisuuden tuottamiin verovaroihin ja palkkatyöhön tukeutuen toteuttaa esimerkiksi keskuskoulun ja vanhainkodin rakennushankkeet, tai harkita television ostamista perheeseen, sinniteltiin Itä- ja Pohjois-Suomessa todennäköisemmin yhä kylmien asutustilojen vaativissa ja niukoissa olosuhteissa.³⁶

1950-luvulla viialalaisten yrittäjien oli seurattava aikaansa siinä missä nykypäivän yrittäjienkin. Liiketoiminnan menestys ja jatkuvuus ei ollut itsestään selvää, vaikka yritystoiminnan lopettamisten tai omistajanvaihdosten syihin ei tässä yhteydessä voidakaan perehtyä. Viialan Sanomissa julkaistuista mainoksista voidaan nähdä aavistus kauppiaiden tuon ajan kilpailuvalteista. Uutuuksia markkinoitiin alalla kuin alalla: vasta saapuneet uudet leningit, eksoottiset elintarvikkeet siirtomaista, ympäri maailmaa tunnetut kosmetiikkauutuudet tai amerikkalaiset huippuelokuvat olivat toki mainostamisen arvoisia. Pidemmän tähtäimen parannuksia asiakastyytyvyyden hyväksi olivat uusiin liiketiloihin laajentaminen tai muuttaminen, sekä elintarvikkeita myyvillä liikkeillä kylmälaitteiden hankkiminen, mikä mahdollisti esimerkiksi paremman lihatuotteiden tarjonnan. Vuoden 1952 syksyllä avattu Viialan Kauppa Oy muun muassa lupaa, että ” Täysin uudenaikaiset liha- ja maitojäähdyttämöt takaavat, että Te saatte ruokapöytäänne aina tuoretta ja virheetöntä tavaraa”.³⁷ Keskustan Yhteistalo puolestaan oli yksi uusista liiketiloista. Sieltä löysivät paikkansa muun muassa ravintola ja elokuvateatteri, jotka rikastuttivat Viialan yrityselämää ja vapaa-ajan viettomahdollisuuksia.

3.2 Pulan väistyminen ja merkkejä kulutuskulttuurista

³⁴ Haapala, P. & Peltola, J. 2018.

³⁵ Koivuniemi, J. 2018.

³⁶ Malinen, A. & Tamminen, T. 2017, s. 44-45.

³⁷ Viialan Sanomat 12.9.1952

Viialan tarjonta liikkeiden ja palveluiden osalta oli jo 1950-luvulla niin laaja, että omalta kylältä sai lähes kaiken tarpeellisen ja tarpeettoman. Sotien jälkeisen ajan vilkasta rakennustoimintaa tukemaan löytyi runsaasti rakennustarvikkeita myyviä liikkeitä, sekä rakennusalan ammattilaisia. Elintarvikeliikkeissä oli valinnanvaraa, samoin kampaamoissa, vaateliikkeissä ja kukkakaupoissa. Kirjakauppaa ei paikkakunnalla ilmeisesti ollut, mutta kirjasto palveli lukuintoisia kuntalaisia tuolloin uuden keskuskoulun tiloissa.³⁸ Jonkinlaisena puutteena voitaneen mainita myös viinakaupan puuttuminen, jonne oli lähdevä naapurikylän puolelle Toijalaan.³⁹

Elintarvikeliikkeiden siirtomaaosastot olivat 1950-luvulla runsaasti esillä mainoksissa eksoottisine tuotteineen. Myös viialalainen saattoi ostaa useammasta paikallisesta liikkeestä esimerkiksi kuivattuja hedelmiä, pähkinöitä ja rusinoita. Erityisen suosittuja ja mainostettuja tällaiset herkut olivat juhlassesonkeina. Vuosikymmenen alkupuolelta alkaen suun sai hedelmien lisäksi makeaksi useammin myös sokerilla ja karamelleilla sokerin säännöstelyn päätyttyä 1.2.1954.⁴⁰ Sokerin säännöstelyn päätyminen päätti kylläkin myös pula-ajalla koetun hammasterveyden kohentumisen, kun karamellien ja muiden sokeriherkkujen parempi saatavuus sai kansalaisten hampaat reikiintymään.⁴¹ Lapset saattoivat ostaa karkkia matkojensa varrella, eivätkä aikuisetkaan makeisten antamista lapsille aina pihdanneet. Lapsuuttaan Viialassa muistellut Irma Vehmas kertoo käyneensä isänsä kanssa mielellään kaupoilla, ja isän puolestaan ostaneen tyttärelleen usein makeisia näillä käynneillä. Myös kauppojen henkilökunta saattoi huomioida nuoria asiakkaitaan tarjoamalla makeaa: Vehmas kertoo muun muassa kokeilleensa jauhojen punnitusta kotikulmillaan Matomäessä sijainneessa Filatoffin kaupassa, ja saaneensa myymälänhoitajalta palkkioksi tikkunekun.⁴² Kahvin säännöstely puolestaan päättyi maaliskuun ensimmäisenä päivänä 1954.⁴³ Tämä lienee ollut merkkitapaus yhtä lailla viialalaisille kauppiaille, kuin suomalaisille kahvin kuluttajille yleensä. Kun kahvia jälleen sai vapaasti, alettiin sitä myös mainostaa toden teolla. Kahvin voi otaksua edistäneen monenlaista yritystoimintaa – esimerkiksi Meri Lehto ja Rauha Ilola avasivat leipomo- ja konditoriamyymälän Viialaan 12.4.1954 luvaten, että kahvipannu olisi kuumana koko avajaispäivän.⁴⁴

³⁸ Vainio, T.; Stenholm, K. 198, s. 89.

³⁹ Irma Vehmas, muistitieto.

⁴⁰ Turun Sanomat 21.2.2004

⁴¹ Malinen, A. & Tamminen, T. 2017, s. 213.

⁴² Irma Vehmas, muistitieto.

⁴³ Viialan Sanomat 25.2.1954

⁴⁴ Viialan Sanomat 8.4.1954

Tehtaiden tuottaman palkkatyön mahdollisuuden voi ajatella antaneen vauhtia paitsi paikkakunnan myös sen asukkaiden elämäntapojen ja kulutustottumusten modernisoitumiselle. Modernisaatio puolestaan tarjosi yrittäjälle elannon mahdollisuuden paikkakunnalla, missä oli paljon palkkatyössä käyviä ihmisiä perheineen.⁴⁵ Useampi sähköalan liike tarjosi esimerkiksi sekä sähkölaitteita että niiden asennustöitä. Viialan huonekaluliike myi ja kunnosti valmiita huonekaluja, ja paikallisilla puusepillä saattoi teettää kalusteet mittojen mukaan. Paikkakunnalla toimi myös Rinteen autokorjaamo, vaikka henkilöautoja ei kovin suurin määrin Viialassa vielä tuolloin liikkunut.⁴⁶ Yleisempiä kulkuneuvoja olivat polkupyörä tai hevonen, joten perinteisempienkin alojen osajille riitti töitä. Pyöriä huolsi ja korjasi Viialassa useampi yrittäjä, muun muassa ”uutta kirkkoa vastapäätä” liikettään pitänyt Urheiluväline ja pyöräkorjaamo T. Järvinen.⁴⁷ Sepän töitä, mukaan lukien hevosen kengittämistä hoiti Viialassa esimerkiksi seppä Antero Keskinen.⁴⁸ Vastapainona modernille voidaan mainita myös kotieläinten teurastus, mikä oli tuolloin huomattavasti nykyistä yleisemmin tarvittu toimenpide tavallisissa kotitalouksissa. Jotkut tarjosivat eläinten teurastusta työsuorituksena, kun taas esimerkiksi kauppias Kalle Hakala ilmoitteli toisinaan lehdessä ostavansa teuraseläimiä.⁴⁹

Vaikka nykyisenkaltaisesta kulutusjuhlasta ei jälleenrakennusajan yhteydessä voidakaan puhua, näyttäisi Viialassa riittäneen kysyntää ja tarjontaa pakollisten palveluiden ja kulutustavaroiden lisäksi myös muun muassa vapaa-aikaan ja kauneudenhoitoon liittyville tuotteille ja palveluille. Paikkakunnalle mahtui vuosikymmenen aikana esimerkiksi ainakin kolme kultasepänliikettä (Aika Oy, Viialan Kelloliike, Viialan kello ja kulta), jotka kaikki kylläkään eivät ilmeisesti toimineet yhtäaikaisesti. Kampaajia ja partureita oli runsaasti eri puolilla Viialaa, ja enemmän ehostusta kaipaavalle myivät paikalliset *Kemikalio EL-KE* ja *Viialan Kemikalio ja Tekstiili* kosmetiikkaa ja tarvikkeita. Hiustenleikkuuta suoritettiin parturi-kampaamoliikkeissä, sekä myös sivutoimisesti kotioloissa, joista jälkimmäinen saattoi ainakin mielikuvissa kenties tuntua vähemmän juhlavalta, kuin kampaamoliikkeessä asiointi. Irma Vehmas muistelee:

Matomäessä oli parturi Sirkka Koskinen joka leikkasi kotonaan hiuksia. Hänellä oli peili jonka edessä tuoli ja siinä hän leikkasi meille sisareni kanssa polkkatukat monta vuotta. Oli kiva, kun hän lopuksi suihkautti jotain hyvää tuoksua.

⁴⁵ vrt. Haapala, P. & Peltola, J. 2018.

⁴⁶ Irma Vehmas, muistitieto.

⁴⁷ Irma Vehmas, muistitieto; Viialan Sanomat esim. 9.5.1952.

⁴⁸ Viialan Sanomat 7.1.1954

⁴⁹ esim. Viialan Sanomat 15.1.1959

"Oikea" parturi-kampaamo oli kirkon vieressä olevassa punatiilitalossa, sitä piti joku Laine- niminen nainen. Ruikutin kerran, että saisimme mennä oikeaan kampaamoon. No menimme, ja hän "singlasi" meille ihan kuin poikien tukat. Pidimme olkihattuja lähes koko kesän!⁵⁰

Mielenkiintoinen yksityiskohta Viialan yksityisyrittäjien kentässä 1950-luvulla näyttäisi olevan vaate- ja tekstiili liikkeiden kohtuullinen määrä. Viialan Sanomien perusteella muotoillun taulukon (liite 1) perusteella voidaan todeta, että alan liikkeitä oli runsaasti. Vaatetusalan liiketoimintaa vilkastuttivat lisäksi vaatturit ja ompelijat, kuten vaatturi Ahti Salo, ja leninkiompelija E. Pasanen, sekä lukuisat, kotona sivutoimisesti ompelutöitä suorittaneet ompelijat.⁵¹ Tekstiili- ja vaate liikkeiden runsaus paikkakunnalla 1950-luvulla on hieman yllättävää: vielä useampia vuosia sotien jälkeen oli Suomessa kärsitty suoranaisesti kangaspulasta, ja vaikka tilanne ajan myötä koheni, vähensi protektionistinen talouspolitiikka tuontirajoituksineen kankaiden ja vaatteiden valikoimaa. Suuri osa saatavilla olevista kankaista ja valmisvaatteista tuli siis kotimaasta. Valmisvaatteet puolestaan eivät olleet nykyisen kaltainen itsestäänselvyys, vaan oli tavallista, että vaatteet ommeltiin itse, tai teetettiin ompelijalla.⁵² Tätä taustaa vasten valmisvaatteiden, kankaiden ja tekstiilituotteiden tarjonta näyttäisi olleen Viialassa varsin runsas. Esimerkiksi Kangas- ja lenkiliike Jenny Anttonen mainostaa jo 1950-luvun alussa vilkkaasti liikkeeseen saapuneita uutuusleninkejä, ja Hirvelän kutomon liikkeestä puolestaan löytyi myös nuorten makuun sopineita, ajanmukaisia vaatteita, joita sopi esitellä kavereillekin. Myös Irma Vehmas muistaa käyneensä Hirvelän liikkeessä takkiostoksilla äitinsä kanssa.

Jos oli ostettu Hirvelästä, se piti toki mainita.⁵³

Myös urheiluvarusteita ja tarvikkeita sai Viialasta ostaa useammastakin liikkeestä. Monet urheiluvälineisiin erikoistuneista kauppiaista myivät samalla jotain muutakin, tai suorittivat esimerkiksi polkupyörän korjaamista, kuten Urheiluväline ja pyöräkorjaamo T. Järvinen. Urheiluvälineiden kauppaa vauhditti 1950-luvun yleinen urheilumyönteinen ilmapiiri, sekä paikalliset tahot, jotka tarjosivat harrastusmahdollisuuksia lapsille, nuorille ja aikuisille.⁵⁴ Urheilua saattoi harrastaa ainakin urheiluseurojen Viialan Virin ja Viialan Pyryn mukana, työpaikkojen

⁵⁰ Irma Vehmas, muistitieto.

⁵¹ Viialan Sanomat esim. 25.1.1952; 3.12.1959.

⁵² Turunen, A. 2013, s. 186-187.

⁵³ Irma Vehmas, muistitieto

⁵⁴ Malinen, A. & Tamminen, T. 2017, s.263

joukkueissa tai porukoissa, tai miksei myös omaehtoisesti urheilukentällä tai hiihtoladulla.⁵⁵ Urheiluseurojen aktiviteetit saivat kiitettävästi palstatilaa 1950-luvun Viialan Sanomissa, kuten ne toki saavat myös nykypäivän paikallislehdissä.

Sanomalehti-ilmoituksissa on helppo huomata erilaisten kauppaliikkeiden kuvitetut ja koristeelliset mainokset, mutta Viialassa jälleenrakennusta ja elintason nousua avittivat vauhtiin myös monen muun alan ammattilaiset. Hyvänä esimerkkinä voidaan pitää rakennusalan yrittäjiä, joita on paikkakunnalla varmaan ollut enemmän, kuin mitä lehti-ilmoitusten perusteella voidaan laskea. Vaikka rakennusmateriaaleista oli pulaa, nousi Viialaan 1950-luvulla julkisten rakennusten lisäksi myös mittava määrä pientaloja, joihin ikkunalasit, naulat ja tiilet saattoi ostaa omalta paikkakunnalta. Tuvan maalauksen hoiti tarvittaessa esimerkiksi maalari E. Sakara, J. Helin tai Y. Könnö.⁵⁶ Sähköasennuksia hoiti myös useampi taho, joista mainittakoon esimerkiksi Viialan Sähkötyö Aatto Nyberg, Raaskan sähköliike, sekä Tuomisen kone- ja sähköhuolto. He asensivat halukkaille myös modernin kodin uutuuksia, kuten jääkaappeja.

3.3 Yrittäjät yhteisössä

Erityisesti pienillä paikkakunnilla paikalliset palveluyrittäjät voivat nykypäivänäkin tulla helposti ”koko kylän tutuiksi”, jotka tunnetaan vähintään nimeltä, jos kohta ei kasvoiltakin elinkeinonsa vuoksi. Tällainen tunnettuus vaikuttaisi korostuneen 1950-luvulla sekä yrittäjien itsensä että yleisen paikallisen kiinnostuksen siivittämänä - Viialan Sanomat esimerkiksi teki yrittäjistä lehtijuttuja niin liikkeen merkkipäivän, kuin henkilökohtaisten sattumustenkin vuoksi.⁵⁷ Yrittäjien itsensä voi tulkita edistäneen tutun, luotettavan, paikallisen yrityksen imagoaan kohdistamalla mainoksensa varsin tiukasti juuri viialalaiselle yleisölle. Tästä kertoo esimerkiksi ilmoitustekstin aloittaminen sanoilla ”Arvoisat viialalaiset”, sekä liikkeiden sijainnin ilmoittaminen nimenomaan viialalaisten tiedossa olevien maamerkkien perusteella.

1950-luvun Viialan Sanomissa julkaistut palveluyritysten ilmoitukset tuntuvat usein olevan paitsi mainos palveluista tai tuotteista myös asiakasta puhutteleva tervehdys yrittäjältä

⁵⁵ Korkeamäki, E. 2007. s.164; Viialan Pyry 13.8.2020.

⁵⁶ Viialan Sanomat esim. 28.11.1952; 8.4.1954; 22.7.1954.

⁵⁷ ks. esim. Viialan Sanomat 18.7.1952, jossa kerrotaan yksityiskohtaisesti kauppias E.B. Koskisen hurjasta autokolarista Matomäessä.

itseltään. Vaikutelma syntyy ensinnäkin siitä, että monet viialalaiset liikkeet ja yritykset harjoittivat liiketoimintaa omalla nimellään. Esimerkkeinä toimikoon vaikkapa tekstiili- ja vaateliike E.B. Koskinen, Kangas- ja leninkiliike Jenny Anttonen, Ruoka- ja siirtomaa Lohipuro, sekä ruoka- ja sekatarvakauppa Toivo Joiniemi.⁵⁸ Kontrasti nykyajan mainoksiin johtunee suurelta osin siitä, että nykyään varsinkin elintarvike- ja tekstiililiikkeet edustavat useimmiten jotain kasvotonta ketjua, ja yksityiset, pienet liikkeet ovat muuttumassa jatkuvasti harvinaisemmiksi. Toiseksi, mainokset ja ilmoitukset on usein laadittu ikään kuin kunnioittavan henkilökohtaiseen sävyyn – kirjoitusasussa käytetään persoonamuotoja, teititellään, ja puhutellaan asiakkaita kunnioittavasti joko yksilönä tai ryhmänä. Yrittäjä saattaa viitata liiketoimintaansa me-muodon (olemme, avaamme jne.) lisäksi myös minä- muodolla. Alla olevat lainaukset havainnollistavat asiaa:

Arv. Viialalaiset. Tietänette, että Yhteistalon viihtyisissä suojissa on palvelukseenne avattu myöskin ajanmukainen hotelli-ravintola. (...) Uskomme, että myöskin mahd. vieraanne tuntevat olonsa tyytyväiseksi ensiluokkaisen viihtyisissä hotellihuoneissamme.⁵⁹

Olen jäänyt sittenkin Viialaan, joten Viialan Talouskauppa on jälleen hoidossani. Toivotan vanhat ja uudet asiakkaat tervetulleiksi. Suositellaan: Tuoretta lihaa ja lihajalosteita joka päivä. Kalasäilykkeitä. Irtonaista siirappia à 58:- kilo (asiakkaan asiaan)⁶⁰

Arvoisat viialalaiset, olen avannut Jalkinekorjaamon keskustassa, ent. kampaamokioskissa. Hyvä työ, nopea toimitus, sopu hinnat. Y. Paananen⁶¹

Huom! Huom! Arv. yleisö. Ilmoitamme kohteliaimmin avanneemme kone- ja urheilualan liikkeen Viialassa. (...) Korjaamomme suorittaa pyörien korjaukset, maalaukset, hitsaukset ym. työt. Sulkeudumme arv. yleisön suosioon.⁶²

Toisaalta taas esimerkiksi Kino Jumun mainokset edustivat 1950-luvulla nykyihmiselle tutumpaa mainonnan tyyliä, jossa palvelun tarjoaja on nimenomaan Kino Jumu, ei erikseen nimeltä mainittu henkilö, ja palvelut (elokuvat) ilmoitetaan lehdessä ota tai jätä- tyyppisesti. Yrittäjien mainonnan tyyliässä esiintyi toki ylipäättään vaihtelua, mutta kaiken kaikkiaan ilmoittelun voi katsoa olleen sävyiltään kohteliaan henkilökohtaista.

⁵⁸ Viialan Sanomat esim. 7.3.1952; 9.9.1954; 29.10.1959.

⁵⁹ Viialan Sanomat 21.11.1952

⁶⁰ Viialan Sanomat 7.11.1952

⁶¹ Viialan Sanomat 9.9.1954

⁶² Viialan Sanomat 8.11.1956

Jotkut yrittäjät asuivat samassa rakennuksessa, jossa he liikettään pitivät, mikä oli aikakaudella varsin tyypillistä. Viialassa myös esimerkiksi 1948 rakennettu kunnanlääkäarin talo, 1956 rakennettu paloasema, sekä 1956 rakennettu pappila sisältävät myös viranhaltijoiden asuintilat.⁶³ Järjestelyn voisi ajatella vahvistaneen yrittäjän asemaa paikallisyhteisössä – viialalainen palvelu oli erehtymättömästi viialalainen, yrittäjän tunsivat, tai ainakin tiesivät kaikki, ja yrittäjä puolestaan tunsii asiakkaansa. Jälkikäteen mieleen onkin saattanut jäädä ennemminkin yrittäjän, kuin hänen liikkeensä nimi, ne kun olivat monesti toisistaan erottamaton yhdistelmä. Esimerkiksi Keskuskadun varrella sijainneeseen, Sanelma Tedren omistamaan Viialan Asusteeseen yrittäjäineen voitiin viitata tuttavallisesti nimityksellä ”Tetri”.⁶⁴ Viialan Keskuskadun varrella on yhä paljon entisiä liike- ja asuinrakennuksia, jotka nykyisin toimivat asuintaloina. Vaatisi kuitenkin toisen tutkielman tehdä luotettavasti selkoa siitä, mitä liikkeitä jäljellä olevissa rakennuksissa on aikoinaan ollut. Vuodesta 1935 aina 1970-luvulle asti Keskuskadun varrella toiminut Helovirran tekstiili-liike oli yksi pitkään toimineista viialalaisista erikoisliikkeistä. Kirkon tienoilla sijaitsevaa liikettä pitivät Hannes ja Helmi Helovirta, jotka myös asuivat samaisessa talossa.⁶⁵ Irma Vehmas muistaa Helovirrat ystävällisenä kauppiasparina, joiden liikkeessä myös nuoret tytöt saattoivat asioida omalla tavallaan:

Helovirran kaupassa kävimme sovittelemassa hattuja tyttökaverini kanssa ja nauraa hihitimme, mutta Helovirrat eivät koskaan sanoneet mitään vaan antoivat meidän rauhasa sovittelua ja nauraa! Emme siis ostaneet mitään!⁶⁶

Osa Viialan yksityisyrittäjistä oli jo 1950-luvulla järjestäytynyt Yksityisyrittäjien liiton alle, muodostaen Viialan oman osaston. Yhdistyksen ominaisuudessa yrittäjät järjestivät Viialassa vuosittain jonkin yleisötapahtuman, jossa oli ohjelmaa lapsille ja aikuisille. Esimerkiksi lokakuun ensimmäisenä päivänä vuonna 1956 yksityisyrittäjät järjestivät Viialan työväentalolla tapahtuman, jossa luvattiin olevan tanssia, musiikkia, jonglööriesityksiä, sekä lisäksi lapsille elokuvaesityksiä Kino Jumussa.⁶⁷ Yrittäjät siis näkyivät ja kuuluivat paikallisyhteisössä monin tavoin.

3.4 Yrittäminen mahdollisuutena ja mahdollistajana

⁶³ Korkeamäki, E. 2007, s.140; Museovirasto.

⁶⁴ Viialan Sanomat 27.9.1956; Irma Vehmas, muistitieto

⁶⁵ Korkeamäki, E. 2007, s.119; Irma Vehmas, muistitieto

⁶⁶ Irma Vehmas, muistitieto.

⁶⁷ Viialan Sanomat 27.9.1956

1950-luvun Viialan Sanomissa ilmoitellaan kohtalaisen usein myös satunnaisista työsuorituksista, joita paikalliset ihmiset tarjoutuivat ottamaan tehdäkseen korvausta vastaan, kuten pyykinpesua, ompelutöitä, tai radion korjausta. 1950-luvulla ei yleisesti ottaen ollut poikkeuksellista, että perheen elanto oli koostettava monesta eri tulonlähteestä. Sivuansoiden tarpeeseen saattoi olla lukuisia syitä, kuten kausityön vaihtelut, perheen toisen elättäjän sairastuminen tai kuolema, tai pientilan riittämätön tuotto asukkaiden lukumäärään nähden. Sivutulojen tarpeellisuus ja mahdollisuus oli huomioitu jopa sotien jälkeisessä asutuspolitiikassa siten, että alle 6 hehtaarin asuntoviljelytilat oli rakennettava tilan ulkopuolisia ansaintamahdollisuuksia silmällä pitäen.⁶⁸ Myös tilastojien päättä on vaivannut pääelinkeinon määrittämisen hankaluus tilanteissa, joissa henkilön elanto on koostunut lukuisista eri aloista ja töistä.⁶⁹

Viialassakin koettiin 1950-luvun aikana työttömyyden kasvua, erityisesti tilanteissa, joissa suurempien rakennustöiden perässä muualta tulleita työläisiä jäikin urakan jälkeen paikkakunnalle, mutta työtä vaille. Myös tehtaiden seisokit aiheuttivat piikkejä työttömien määrässä.⁷⁰ Sivuelinkeinojen etsimisen ja harjoittamisen syyt ovat vaihdelleet yksilökohtaisesti, mutta joka tapauksessa sivutulolle on ollut tarvetta läpi 1950-luvun. Jotkut viialalaiset pyrkivät ratkaisemaan ongelman yrittäjämäisesti, tarjoamalla omaa osaamistaan muiden paikallisten käyttöön. Tyypillisiä sivu- tai lisätöitä olivat ompelutyöt, kudontatyöt, sekä esimerkiksi lämmityspuiden myynti. Työsuorituksia oli kuitenkin tarjolla laidasta laitaan aina pyykinpesusta eläinten teurastukseen ja saksan kielen tunteihin.⁷¹ Irma Vehmas muistelee, miten hänen lapsuudenperheessään osa palveluista ja tuotteista hankittiin naapureilta, ja muilta paikallisilta:

Paikallinen maalari maalasi meidän talon ja myös ulkorakennuksen. Myös paikallinen yrittäjä teki peltikaton taloon. Sekä naapurissa oleva muurari teki meille jotain muuraustöitä.

Haimme kananmunat säännöllisesti naapurista jolla oli kanala, niitä ei koskaan punnittu vaan Aino-täti laittoi määrätyn määrän munia ja se oli kilo: oliskohan ollut 16 munaa, en ole varma. Sielläkin oli kiva asioida, oli minun tehtäväni hakea aina kananmunat ja se Aino-täti kertoi aina jännittäviä juttuja. Kerrankin hän näytti kamarista isoa kukkaa ja kertoi, että se on sen tähden niin iso kun hän juttelee sille ja halaa sitä. Uskoin tosi kauan, että se toimii!

Meillä oli "maitotinki" maalaistaloon, joka oli ihan naapurissa mistä otimme kinkunkin. Maitokannu vietiin aina illalla talon eteiseen, jos oli aamutinki niin kuin meillä.

⁶⁸ Nevala-Nurmi, S. 2013, s. 205.

⁶⁹ Suomen virallinen tilasto: Vuoden 1950 yleinen väestölaskenta. VI Väestö elinkeinohaaran ja ammattiaseman mukaan. s. 12.

⁷⁰ Vainio, T.; Stenholm, K. 1982, s.58.

⁷¹ ks. esim. Viialan Sanomat 19.4.1956; 19.8.1954; 5.11.1959.

Ilmatinkiläiset tulivat ainakin kesällä kannujensa kanssa istuskeleen lehmätarhan viereen nurmikolle. Se oli myös sosiaalinen tapahtuma.⁷²

Sivuelinkeinoja voidaan pitää yrittäjämäisenä toimintana, jolla pyrittiin työllistämään itsensä, ja näin mahdollistamaan riittävä elanto olosuhteiden vaihdellessa. Yrittäjyys toimi mahdollistajana myös toisella tavalla, sillä monet olemassa olevat yksityisyrietykset loivat uusia työpaikkoja. Viialan Sanomien ilmoituksista voidaan päätellä, että teollistuneella paikkakunnalla työ tuotti lisää työtä, mikä hyödytti todennäköisesti erityisesti naisia ja nuorisoa. Sotien jälkeen syntyvyys kasvoi nopeasti, mutta samalla myös äitien työssäkäynti lisääntyi. Vaikka nuoret äidit eivät välttämättä olleet koulutettuja, tehtaiden työpaikkojen lisäksi työtä oli tarjolla esimerkiksi myymäläapulaisina, myyjinä ja tarjoilijoina.⁷³ Myös Viialassa oli säännöllisesti avoinna tämän kaltaisia työpaikkoja; esimerkiksi Lehdon leipomo etsi alkuvuodesta 1954 runsaasti työntekijöitä eri tehtäviin.⁷⁴ Äitien työssäkäynti puolestaan tuotti työmahdollisuuksia etenkin nuorille naisille: 1950-luvun Viialan Sanomissa oli runsaasti ilmoituksia, joissa lastenkaitsojan työtä oli tarjolla ”tytöille ja tädeille”.

Vilkas liike-elämä auttoi nuoria pääsemään käsiksi työelämään muutenkin, kuin lapsenvahteina, kun eri alojen yrittäjät tarvitsivat apukäsiä liikkeissään. Viialalaisilla yksityisyrittäjillä oli kohtuullisen usein auki erilaisia myyjän, apulaisen, juoksupojan, tai harjoittelijan paikkoja, joihin ilmoitusten perusteella useimmiten haettiin ”neitosta” tai ”nuorukaista”. Toisinaan työhön palkattavalle luvattiin mahdollisuus oppia työn sivussa jopa ammatti. Tällaiseen sopimukseen saattoi päästä käsiksi esimerkiksi Viialan kirjapainossa, joka tuolloin toimi nykyisellä Kirkkokadulla.⁷⁵ Aineistosta ei käy ilmi, kuinka paljon halukkaita hakijoita tällaisiin pesteihin oli, ja kuinka helposti viialalainen nuori saattoi löytää työtä paikkakunnalta, mutta työmahdollisuuksia oli joka tapauksessa tarjolla muuallakin, kuin teollisuuden palveluksessa. Se, että nuoret olivat kelpoista ja haluttua työvoimaa, voidaan kenties tulkita luottamuksen ja hyväksynnän osoituksena paikallisilta yrittäjiltä viialalaisille nuorille.

4 Lopuksi

⁷² Irma Vehmas, muistitieto

⁷³ Malinen, A. & Tamminen, T. 2017, s. 175, 188.

⁷⁴ Viialan Sanomat 1954.

⁷⁵ Luukkainen, A. Akaan Seutu 1.8.2020

1950-luvun yksityisiä palveluyrityksiä tarkastellessa voidaan tulkita Viialan päässeensä sotien jälkeen varsin virkeästi jaloilleen, vuosikymmenen aikana koetuista työttömyyskausista huolimatta. Rakennustoiminta toisen maailmansodan jälkeen oli Viialassa hyvin vilkasta niin asutuksen, kuin julkisten rakennustenkin osalta. Tämä lisäsi palkkatyön mahdollisuuksia, joskin rakennustöitä vaivasi puunjalostusteollisuuden tavoin urakka -tai kausiluontoisuus, ja työn ajoittainen loppuminen. Kaiken kaikkiaan työllisyys vaikuttaisi olleen 1950-luvulla epävakaata juuri edellä mainittujen alojen keskuudessa, mikä ei merkittävästi näyttäisi häirinneen muun elinkeinoelämän kehittymistä.

Viialan ja lähitienoon työpaikat houkuttelivat paikkakunnalle asukkaita, jotka puolestaan tuottivat kysyntää monenlaisille tuotteille ja palveluille. Teollisuus tarjosi säännöllistä palkkatuloa merkittävälle osalle viialalaisista, ja palkkatyön tuottama ostovoima mahdollisti yksityisyrittäjien menestymisen ja monipuolisen palveluiden ja liikkeiden tarjonnan. Pieneksi paikkakunnaksi Toijalan kauppalan naapurissa, Tampereen ja Hämeenlinnan lähetyvillä, Viialan yksityisyrittäjien kenttä vaikuttaisikin 1950-luvulla olleen varsin vilkas ja monipuolinen. Myllärin, teurastajan, sepän, tai rakennusalan ammattilaisten kaltaisten perinteisten alojen osaajien lisäksi kysyntää riitti myös uutuuksille ja mukavuustuotteille. Viialan katukuvaa värivät lukuisat kivijalkaliikkeet, joiden yrittäjät houkuttelivat asiakkaita kohteliaimmin tutustumaan parhaimpiin uutuuksiin; muodikkaisiin leninkeihin, huippukosmetiikkaan, uusimpiin polkupyörävarusteisiin, tai kodin elektroniikkaan. Yksityisyrittäjät näyttäisivätkin olleen melko merkittävässä asemassa Viialan modernisaation, ja kulutuskulttuurin syntymisen edistämisessä – he välittivät uuden ajan tarpeet ja mukavuudet paikkakunnan koteihin.

Viialan Sanomien ilmoituksista voidaan toisaalta päätellä myös, että modernisaatio ja kulutuskulttuuri eivät suinkaan tavoittaneet kaikkia tasapuolisesti. Erilaisia arkisia työsuorituksia tarjoavat ilmoitukset osoittavat, että elantoa saatettiin koostaa monista pienistä, sekalaisista töistä. Tämä oli aikakaudelle tyypillistä, sillä harvat pientilalliset tai kausittain vaihtelevan työn tekijät tulivat toimeen pelkästään yhden elinkeinon varassa. Sivutulojen hankkiminen omia tuotteita tai taitoja myymällä voidaan nähdäkseni hyvin lukea yrittäjyyden muodoksi, kuten sivutoiminen yrittäjyys nykyäänkin. Nykypäivän julkisessa keskustelussa taajaan esiintyvä silpputyö ei siis ole uusi ilmiö, kuten ei kenties myöskään ajatus yrittäjyydestä ratkaisuna työttömyyteen.

1950-luvun Viialassa myös yksityisyrittäjät tarjosivat ansiomahdollisuuksia, kun kouluttamattomille naisille ja nuorille sopivia apulaisen, myyjän, juoksupojan tai harjoittelijan

paikkoja oli avoinna tavan takaa. Erityisesti ”neitosia” ja ”nuorukaisia” haluttiin mielellään palkata tällaisiin töihin. Nuorten, erityisesti tyttöjen ansaintamahdollisuuksia lisäsi se, että perheenäitien työssäkäynti lisääntyi 1950-luvun aikana. Tämä näkyi myös Viialassa lastenhoitajien tarpeena. Lehti-ilmoitusten perusteella lastenkajitsijaksi kelpasi hyvinkin nuori, esimerkiksi 13-vuotias tyttö, jonka toki tuli olla tavoiltaan kunnollinen. Kaiken kaikkiaan yksityisyrittäjyyden voi 1950-luvun Viialassa tulkita olleen yksi vahva lenkki elinkeinojen ja toimeentulon ketjussa. Yrittäjät vaikuttivat yhteisöönseä seuraamalla aikaansa, tarttumalla markkinarakoihin ja työmahdollisuuksiin, sekä toimimallas paikkakunnalla esimerkiksi työnantajana, tai yhteisen hyvän edistäjänä esimerkiksi Yksityisyrittäjien liiton kautta.

Liiallisen paikallisromantiikan taittamiseksi haluan lopuksi ottaa huomioon tutkimukseen jäävät aukot. Koska tutkielma käsittelee yksityisyrittäjien Viialaa, on näkökulma väistämättä tietyllä tavalla onnekkaiden viialalaisten näkökulma. 1950-luvun yksityisyrittäjiä tarkastelemalla päästään käsiksi liiketoiminnan, työnteon, modernisaation, ansaitsemisen ja kuluttajuuden teemoihin, jotka eivät koskettaneet kaikkia kansalaisia yhtäläisessä määrin. 1950-luvun toiseksi teollistuneimpana maalaiskuntana Viiala saattoi tarjota verrattain suotuisat työllisyysnäköymät aikakauteen nähden, mutta työttömyyskaudet, sivuelinkeinojen tarve, ja elannon koostaminen pienistä muruista olivat tuttuja ilmiöitä myös täällä.

Tutkielmassa korostuu aineiston rajauksen myötä myös ikään kuin selviytyjien näkökulma. Muistitiedon osalta tämä tarkoittaa sitä, että muistitietoa ovat tuottaneet ne, joille aihe on ollut läheinen, ja jotka ovat halunneet ja pystyneet siitä kertomaan.⁷⁶ Sanomalehti-ilmoitusten osalta taas on hyvä muistaa, että ilmoituksia ovat jättäneet Viialan Sanomiin ne yrittäjät, jotka ovat ylipäättään kyenneet aloittamaan oman yrityksen, ja pitämään liiketoimintaa yllä menestyksellä. Lähdeaineisto ei kerro kuinka vaikeaa yrityksen perustaminen 1950-luvun Viialassa oli, millaiset olivat tilavuokrat tai verotus, tai kuinka paljon halukkaita yrittäjiä jäi syystä tai toisesta rannalle. Kerrotuksi tulee siis vain onnistujien puoli tarinasta, ja toisaalta heidänkin osaltaan jää tässä yhteydessä hämärän peittoon, tuottiko lehti-ilmoittelu tulosta, miten hyvin eri yritykset kannattivat, tai joutuiko yrittäjien kotitalouksia mahdollisesti taloudellisesti tiukoille. Tässä tutkielmassa mainittujen yrittäjien uran vaiheisiin ei resurssisyistä pystytty perehtymään, joten heidän yritystensä jatkuminen, tai mahdolliset vastoinkäymiset eivät tässä käy ilmi.

⁷⁶ Malinen, A. & Tamminen, T. 2017, s.35.

Kaiken kaikkiaan Viialan kunnan palveluyritysten kentän voidaan katsoa olleen jälleenrakennusaikana sangen monipuolinen. Tilannetta lienee vauhdittanut teollisuuden työntekijöiden säännöllisen palkan lisäksi kotitalouksien hiljalleen kohentuneet materiaaliset puitteet, sekä kulkuyhteydet ja -mahdollisuudet – tai oikeastaan niiden laatu. Nykyisten kulkuyhteyksien ansiosta Toijala, Hämeenlinna, Lempäälä ja Tampere ovat vain lyhyen matkan päässä, mutta 1950-luvun tapaan hevosella tai polkupyörällä kulkien välimatkasta muodostuukin jo pidempi. Junayhteys toki toimi sekä etelään että pohjoiseen, mutta henkilöjunaliikenteen vilkkaudesta, käyttöasteesta tai hinnoista ei tässä yhteydessä olla otettu selkoa. Voidaan ehkä kuitenkin olettaa, että Tampereelle tai Helsinkiin ei lähdetty ostoksille aivan niin herkästi, kuin nykypäivänä. Monipuolisille paikallispalveluille oli aidosti kysyntää. Kenties etätyön yleistyessä, autoilun kallistuessa, ja päästörajoitusten tiukentuessa palvelut voivat tulevaisuudessa levittäytyä uudelleen suurista kasvukeskuksista pienemmillekin paikkakunnille, ja autioituneet liiketilat löytävät jälleen yksityisyrittäjänsä.

Lähdeluettelo

I PAINETUT LÄHTEET

Viralliset julkaisut

Suomen virallinen tilasto (SVT). Vuoden 1950 yleinen väestönlaskenta. Haettu osoitteesta <https://www.doria.fi/handle/10024/69285>

Suomen Virallinen Tilasto (SVT). Yleinen väestönlaskenta 1960: Väestön elinkeino ja ammattiasema. Haettu osoitteesta <https://www.doria.fi/handle/10024/94352>

Lehdet

Viialan Sanomat, vuosikerrat 1952, 1954, 1956, 1959.

III HAASTATTELUT

Vehmas, Irma, (s.1950), entinen viialalainen. Sähköpostihaastattelu 13.4. – 15.6.2020.

Haastattelija Jenna Korhikoski, tekijän hallussa.

IV MUUT LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Aaltola, J. & Valli, R. (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. PS-kustannus: Juva, 2007.

Akaan Seurakunta. <https://www.akaanseurakunta.fi/kirkot-ja-tilat/kirkot/viialan-kirkko>. Luettu 24.8.2020.

Alanen, A. & Ahtokari, R. 1973. *Sata vuotta teollisuutta Viialassa*. Frenckellin kirjapaino Oy: Helsinki.

Baldwin, P. 2004. Comparing and Generalizing: Why all history is comparative, yet no history is sociology. Teoksessa Cohen, D. & O'Connor, M. (toim.) 2004. *Comparison and History. Europe in Cross-National Perspective*. Routledge: New York-London.

Fingerroos, O.; Haanpää, R.; Heimo, A.; Peltonen, U. (toim.) 2006. *Muistitietotutkimus. Metodologia kysymyksiä*. Hakapaino Oy: Helsinki.

Fingerroos, O.; Haanpää, R. (2006). Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. Teoksessa Fingerroos, O.; Haanpää, R.; Heimo, A.; Peltonen, U. (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologia kysymyksiä*. Hakapaino Oy: Helsinki.

- Haapala, P. (toim.), *Suomen rakennehistoria. Näkökulmia muutokseen ja jatkuvuuteen (1400-2000)*. Vastapaino: Tampere, 2018. Haettu osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/book/9789517686693>
- Haapala, P. & Peltola, J. 2018. Elinkeinorakenne 1750-2000. Teoksessa Haapala, P. (toim.)2018. *Suomen rakennehistoria. Näkökulmia muutokseen ja jatkuvuuteen*. Haettu osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/book/9789517686693>
- Helsingin Sanomat 25.2.1996 <https://www.hs.fi/talous/art-2000003511351.html> Luettu 24.8.2020.
- Heinilä, T. *Säännöstely loppui 50 vuotta sitten*. Turun Sanomat 21.2.2004. <https://www.ts.fi/viihde/1073948316/Saannostely+loppui+50+vuotta+sitten>. Luettu 24.8.2020.
- Hytönen, K., & Rantanen, K. (toim.), *Onnen aika? Valoja ja varjoja 1950-luvulla* . Atena: Jyväskylä, 2013
- Kallionpää, K. *Viiala lamaantui UPM:n vaneritehtaan lopettamisesta*. Helsingin Sanomat 29.10.2004 <https://www.hs.fi/talous/art-2000004262971.html>. Luettu 24.8.2020.
- Koivuniemi, J. 2018. Tehtaiden Suomi ja deindustrialisaatio 1900-2000. Teoksessa Haapala, P. (toim.)2018. *Suomen rakennehistoria. Näkökulmia muutokseen ja jatkuvuuteen*. Haettu osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/book/9789517686693>
- Korkeamäki, E. *Vanhaa Viialaa. Viialan historiaa sanoin ja kuvin*. Karisto: Hämeenlinna, 2007.
- Luukkainen, A. *Vanha Viialan rukoushuone sai kokonaan uudenlaisen elämän – Kirkkokadulla on sittemmin painettu lehtiä ja hoidettu lapsia*. Akaan Seutu 1.8.2020 <https://akaanseutu.fi/2020/08/01/vanha-viialan-rukoushuone-sai-kokonaan-uudenlaisen-elaman-kirkkokadulla-on-sittemmin-painettu-lehtia-ja-hoidettu-lapsia/#980c2a70>. Luettu 24.8.2020
- Malinen, A., & Tamminen, T. (2017). *Jälleerakentajien lapset: sotienjälkeinen Suomi lapsen silmin*. Gaudeamus: Helsinki, 2017.
- Museovirasto http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=5166
- Nenonen, M. Työttömyystyöläisten Suomi. Teoksessa Hytönen, K.& Rantanen, K. (2013) *Onnen aika? Valoja ja varjoja 1950-luvulla*. Atena: Jyväskylä.
- Nevala-Nurmi, S. 2013. Traktoreita ja lypsykoneita. Teoksessa Hytönen, K.& Rantanen, K. (2013) *Onnen aika? Valoja ja varjoja 1950-luvulla*. Atena: Jyväskylä.

- Saarela-Kinnunen, S. & Eskola, J. 2007. Tapaus ja tutkimus = tapaustutkimus? Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2007. *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I – metodin valinta ja aineistonkeruun: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. PS-kustannus: Juva.
- Tilastokeskus 2007. Kaskipelloilta palveluyhteiskuntaan – 90 vuotta elinkeinorakenteen muutosta. Haettu osoitteesta <https://www.stat.fi/tup/suomi90/helmikuu.html>. Luettu 24.9.2020.
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos.). Tammi: Helsinki, 2018. Haettu osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/book/9789520400118>
- Turunen, A. 2013. Pula-ajan pojat. Teoksessa Hytönen, K.& Rantanen, K. (2013) *Onnen aika? Valoja ja varjoja 1950-luvulla*. Atena: Jyväskylä.
- Vainio, T. & Stenholm, K. *Viialan kunta 1932-1982*. Viialan kunta: Viiala, 1982.
- Viialan Pyry. <https://www.viialanpyry.fi/seuran-esittely>. Luettu 13.8.2020

Liitteet

Liite 1. Viialan Sanomissa 1950-luvulla mainostaneita yrityksiä

<p>Elintarvikeliikkeet</p> <p>Kauppias Kalle Hakala Svante Hietanen Aarne Höllilä Pursiainen Kauppias Arvo Louko Kauppias Viljo Riihimäki Ruoka- ja siirtomaa Lohipuro</p>	<p>Sekatavaraliikkeet</p> <p>Viialan Liike Oy K. Nurminen Oy Viialan Talouskauppa Kara Oy Viialan kauppa Oy Kauppias Filatoff Ruoka- ja sekatavara-kauppa Toivo Joiniemi I. Nurminen Kauppias H.A. Erkkilä</p>	<p>Vaatetus ja tekstiili</p> <p>H. Helovirta Kotiteollisuusliike Velj. Rantala Hirvelän kutomo Kangas- ja leninkiliike Jenny Anttonen E.B. Koskinen Oy Viialan kenkä Jalkineliike O. Partanen Viialan asuste Viialan kotikutomo Martta Laakson liike T. Ali-Marttila</p>
<p>Erikoisliikkeet</p> <p>Viialan huonekaluliike Viialan kukka Kellosepäniike V. Hänninen Pyörätarvike ja -korjaamo Tauno Kauranen Viialan kukkakauppa Uusi kukkakauppa Urheiluväline- ja pyöräkorjaamo T. Järvinen Kemikalia Hel-Ke Viialan kello ja kulta Aika Oy Viialan kelloliike Viialan kemikali ja tekstiili Viialan pyöräkeskus Ry-My kuva Viialan kukkakioski A. Haapalahti Kone- ja urheiluliike Viialan radio ja kone Viialan kemikali Lelu- ja urheiluaitta</p>	<p>Rakennus ja remontointi</p> <p>Viialan sähkötyö Aatto Nyberg Maalausliike E.A. Sakara Maalari J.E. Helin Raaskan sähköliike T. Käppi (tiilien valmistus) Maalari Yrjö Könnö Viialan lasitusliike Viialan väri ja tapetti Sähkötarvikeliike Jukka Stenroos P. Salonen (vesi- ja viemäriasennukset) Tuomisen kone- ja sähköhuolto</p>	<p>Käsityöryrittäjät</p> <p>Seppä Antero Keskinen Leninkiompelija E. Pasanen Jalkinekorjaaja T. Järvenpää Puusepäniike K.A. Järvinen Puuseppä Tuure Plyhm Vaatturi Hinkkanen Peltisepäniike E. Kotti Leninki- ja ompeluliike T:mi Ulla & Anne Puusepäniike Heikki Nisula Vaatturinliike Ahti Salo</p>
<p>Ravintolat, leipomot ym.</p> <p>Ruokala Rasti Leipomo-konditoria Lehto & Hirvonen Viialan leipomo - konditoria Viialan Seurahuone</p>	<p>Muut yritykset</p> <p>Viialan kirjapaino Parturiliike Maija Tamminen A. Saarinen (kuorma-auton vuokrausta, maa-ainesta) Viialan vehnämylly ja saha</p>	

<p>Lehdon Leipomo Viialan Baari Leipomo- ja konditoriamyymälä Meri Lehto ja Rauha Ilola</p>	<p>Kampaamo Raili Mäkinen Valokuvaaja Koskinen Kampaamo Sirkka Hakala Parturi-kampaamo Saima Björninen Parturiliike A. Heinonen Kampaamo Hellen Laine Radiokorjaaja Aarno Siro Valokuvaaja Risto Ylönen Rinteen autokorjaamo Taksi E. Ussa Väinö Vainio (puutavaraa kotiin ajettuna) Parturi-kampaamo E. Helin Viialan kuva FOTO-RADIO</p>	
---	--	--